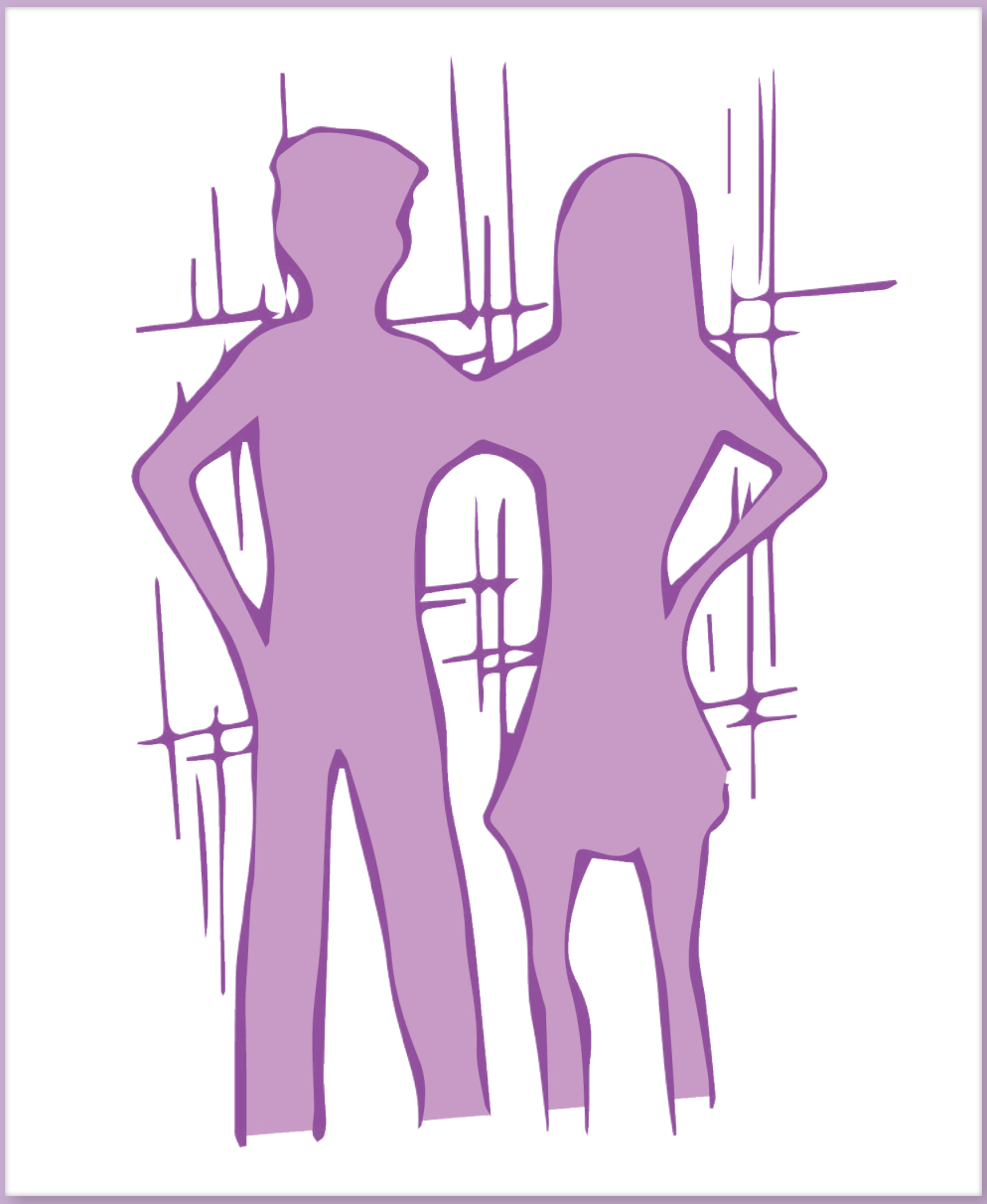
Sekswerk & Stigma in Tilburg

Samenwerken aan positieve verandering via Participatief Actieonderzoek

Sex Worker Action Research Project

Mischa Tydeman & Minke Dijkstra

Inhoudsopgave

VOORWOORD 3

1 INLEIDING 4

2 AANPAK 5
2.1 Oriëntatie en systeemexploratie 5
2.2 Inzichten delen, oplossingsidentificatie en actieplan co-creatie 6
2.3 Formalisatie en overdracht 9
2.4 Monitoring en evaluatie 10

3 RESULTATEN UIT HET PAO 11
3.1 De situatie in Tilburg 11
3.2 Oplossingsrichtingen 14
3.3 Resultaten 15

4 CONCLUSIE EN DISCUSSIE 22

5 DANKWOORD 23

Dit actieonderzoek werd mede mogelijk gemaakt door:

7 Senses
Today it's an idea, Tomorrow it's reality.

Ministerie van Justitie en Veiligheid

Voorwoord

Allereerst: Wil je snel een indruk krijgen van de insteek van dit actieonderzoek en wat het heeft opgeleverd? Lees dan alleen de inleiding en de conclusie.

Dit rapport beschrijft het proces en de resultaten van het allereerste Participatief Actieonderzoek voor en door sekswerkers in Nederland. Dit betekent niet dat alleen sekswerkers betrokken waren bij dit actieonderzoek. Zij werkten juist samen met de gemeente, politie, hulpverleners en andere betrokkenen om een positieve verandering in gang te zetten voor sekswerkers in Tilburg en omstreken.

Via deze pilot wilden wij onderzoeken of Participatief Actieonderzoek (PAO) een succesvolle methodiek is om sekswerkers, gemeenten, politie en hulpverleners meer samen te laten werken en samen naar oplossingen te laten zoeken. Op basis van onze ervaringen durven wij te stellen dat PAO niet alleen succesvol is om samen oplossingen te zoeken én te realiseren rond een bepaald vraagstuk, maar dat de methodiek ook los van een vraagstuk wederzijds begrip, samenwerking en betekenisvolle participatie bevordert.

Met deze methodiek in handen willen wij heel graag in de toekomst rond een breed scala aan vraagstukken ook in andere Nederlandse gemeenten, bij betrokken (hulpverlening) organisaties, bij de politie en vooral mét lokale sekswerkers eenzelfde positieve verandering in gang zetten.

Neem contact met ons op voor meer informatie of om een eventuele samenwerking te bespreken.

Minke Dijkstra en Mischa Tydeman,
november 2020

Sex
Worker
Action
Research
Project

1 Inleiding

Een sekswerker wordt gezien als het laagste van het laagste. Een sekswerker verdient geen respect maar minachting of medelijden en is vaak doelwit van geweld. Stigma op sekswerk maakt dat geweld tegen sekswerkers acceptabel wordt gevonden en zorgt ervoor dat het geweld toeneemt. Destigmatisering van sekswerk is van levensbelang!

Hoe kunnen we Participatief Actieonderzoek (PAO) inzetten om het stigma op sekswerk op lokaal niveau te verminderen? Met deze vraag in gedachten starten wij in het najaar van 2019 dit actieonderzoek in Tilburg.

Een bekende veelgebruikte leus in het internationale sekswerkeractivisme luidt: “Niets over ons, zonder ons”. In de praktijk worden prostitutiebeleid en programma’s voor sekswerkers echter meestal vormgegeven zonder hier sekswerkers bij te betrekken. Het kan dus heel goed voorkomen dat degene die bij een gemeente verantwoordelijk is voor het prostitutiebeleid nog nooit met een sekswerker gesproken heeft. Het prostitutiebeleid of projecten gericht op prostituees worden vaak vormgegeven op basis van wat men denkt wat het beste is voor sekswerkers. Hierbij spelen stigma, aannames en vooroordelen een grote rol. In dit actieonderzoek is een grote rol weggelegd voor sekswerkers, zowel in de rol van onderzoeker als van deelnemer. Zo blijkt in de praktijk dat vooroordelen over sekswerk- wanneer men met elkaar in gesprek gaat- bij alle betrokken direct worden bijgesteld. Terwijl men tegelijkertijd samenwerkt aan bredere oplossingen!

Stigma wordt gedefinieerd als een eigenschap of kenmerk dat de status van een individu in de ogen van de gemeenschap verlaagt. Sekswerk wordt verbonden aan slachtofferschap, mensenhandel en uitbuiting. Commerciële seks wordt gezien als onjuist en mensonwaardig. Sekswerkers worden als gevolg van stigma vaak niet serieus genomen en respectloos of als minderwaardig behandeld. Met mensenhandel als uitgangspunt zet de overheid in op controle en handhaving. Terwijl sekswerkers, uit angst voor stigma en uitsluiting, en andere gevolgen als dwangbevelen en woninguitzettingen, juist gesteld zijn op hun privacy en hun sekswerk geheim willen houden voor de buitenwereld. Controles door handhavers van gemeente en politie ervaren ze als onnodig en vervelend. Voor sommige sekswerkers hebben controles als deze in het verleden grote gevolgen gehad, zowel economisch als psychisch. Veel sekswerkers wantrouwen instanties. Het was bijzonder en hartverwarmend om te zien dat de sekswerkers die betrokken waren bij dit actieonderzoek het aandurfden om met gemeente en politie aan één tafel te zitten. Zo werden de eerste stappen tot contact gemaakt.

Met dit actieonderzoek willen wij in kaart brengen hoe beeldvorming rond sekswerk invloed heeft op de uitwerking van het beleid en projecten gericht op sekswerkers. Behalve de beeldvorming rond sekswerk komt ook beeldvorming met betrekking tot de gemeente, de politie en bijvoorbeeld hulpverlening als onderwerp aan bod. Het doel van actieonderzoek is niet is om vertrouwen tussen betrokkenen te herstellen, maar vaak is dit wel een bijproduct. In dit Participatief Actieonderzoek rond sekswerk in de gemeente Tilburg is het bijeenbrengen van de verschillende partijen één van de belangrijke succesfactoren en tegelijkertijd een uitkomst van het project. Terwijl sekswerkers, beleidsmakers, hulpverleners en andere betrokkenen tijdens de eerste focusgroepen samen zochten naar oplossingen rond sekswerk en stigma, werd positieve verandering direct ingezet door hier met elkaar over in gesprek te gaan.

2 Aanpak

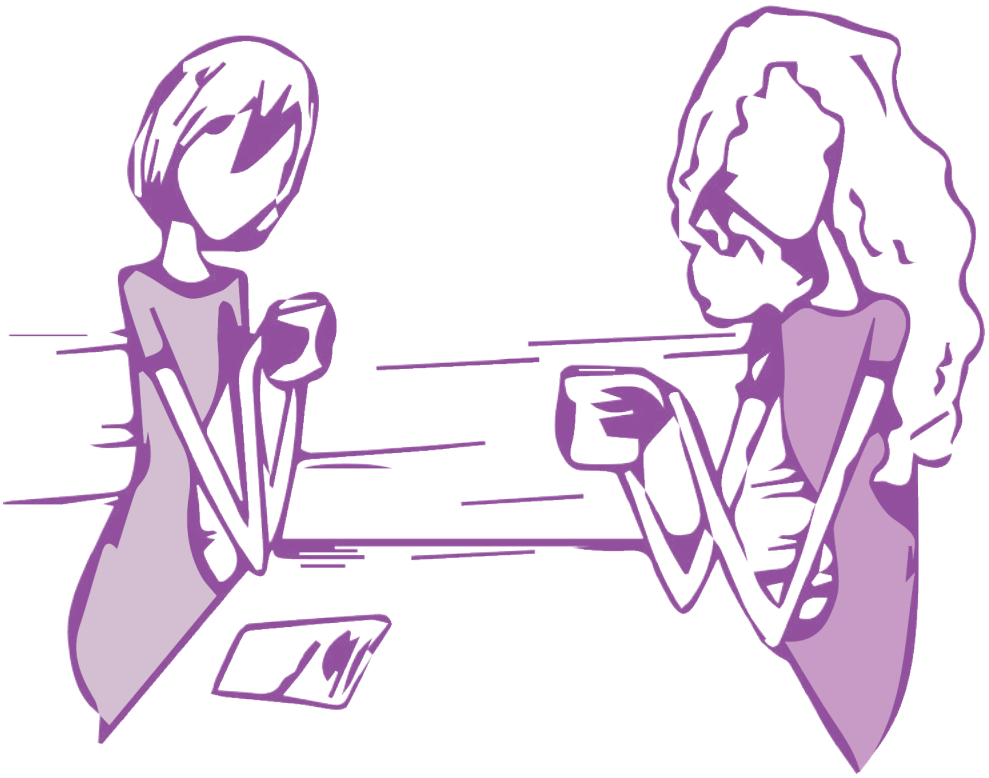
Een actieonderzoek bestaat een uit aantal stadia. Hieronder beschrijven wij hoe de verschillende stadia in dit PAO zijn verlopen. De resultaten van de verschillende stadia van het PAO worden uitgebreider beschreven in hoofdstuk 3. Voorafgaand aan het actieonderzoek werd onderstaand onderzoeksontwerp opgesteld.

ONDERZOEKSONTWERP ACTIEONDERZOEK SEKSWERK EN STIGMA IN TILBURG	
Probleemdefinitie Door het stigma rondom sekswerk ontstaan beleid en initiatieven die niet aansluiten bij de werkelijkheid van sekswerkers. Dit creëert afstand tussen diverse partijen, wat nadelige gevolgen heeft voor (de veiligheid van) sekswerkers.	**Doel** Begrip creëren tussen diverse partijen en stappen zetten in het proces van destigmatisering, waardoor beleid, initiatieven én regelgeving beter aansluiten bij de werkelijkheid van sekswerkers.
Actieonderzoeksvraag Welke plannen kunnen betrokkenen in Tilburg co-creëren en realiseren om stigma en vooroordelen over sekswerk te verminderen zodat beleid, initiatieven en regelgeving beter aansluiten?	
Subvragen • Welk beleid, initiatieven en regelgeving zijn er in Tilburg rond sekswerk en welke partijen zijn hierbij betrokken? • Welke beelden hebben de verschillende betrokkenen met betrekking tot sekswerkers en van elkaar? • Waar ligt de discrepantie met de gewenste situatie volgens de betrokkenen? • Welke mogelijkheden zijn er om het stigma te verminderen?	**Stakeholders** Sekswerkers, ervaringsdeskundigen, exploitanten, hulpverleners, GGD, gemeenteambtenaren, handhaving, politie.
Methodologie interviews, duo-stakeholdergesprekken, creatieve methoden, rollenspel, focusgroepen	
Concepten sekswerk, stigma, vooroordelen, beeldvorming, beleid	

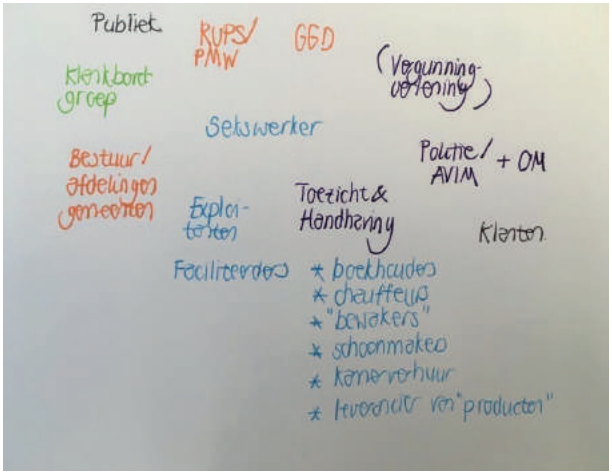
2.1 Oriëntatie en systeemexploratie

In de oriëntatieperiode hebben wij met een aantal betrokkenen in de gemeente Tilburg informele gesprekken gevoerd om meer inzicht te krijgen in wat er speelt bij de verschillende betrokkenen rond sekswerk in Tilburg en te bepalen wie belangrijke partners zijn in het PAO. Deze gesprekken hebben wij ook gebruikt om meer uitleg te geven over wat actieonderzoek is en om draagvlak te creëren. Daarnaast hebben wij in deze fase contactgegevens verzameld van een aantal belangrijke betrokkenen. Op basis van de gesprekken in de oriëntatiefase hebben wij het PAO-ontwerp bijgesteld.

In het volgende stadium van de systeemexploratie hebben wij alle betrokkenen benaderd voor een diepte interview. Daarnaast hebben wij via de sneeuwbalmethode, via ons eigen netwerk en via veldwerk meer mensen benaderd om betrokken te worden bij het PAO. Wij werden bovendien uitgenodigd bij verschillende bijeenkomsten waar wij de kans kregen te observeren, te vertellen over het PAO en contacten te leggen. Tijdens de diepte interviews konden wij verder toelichten wat een actieonderzoek inhoudt. Wij vroegen de respondenten (visueel) in kaart te brengen met wie sekswerkers in Tilburg contact hebben en hierbij toe te lichten hoe de verschillende partijen volgens hen naar elkaar kijken.

Dus bijvoorbeeld hoe kijkt de gemeente naar de sekswerker en andersom. Daarnaast vroegen wij de respondenten naar hun rol en waar zij trots op zijn en wat er goed gaat rond het onderwerp in de gemeente Tilburg. Wij spraken met sekswerkers, klanten, exploitanten, beleidsmakers, handhavers, politie, hulpverleners en de GGD. De interviews zijn opgenomen en getranscribeerd. Vervolgens hebben wij de informatie uit de interviews in een Google Sheet geplaatst om overzicht te krijgen in de beeldvorming over en weer, sociale verhoudingen, de dingen die goed gaan, normen, waarden, de gewenste situatie en oplossingsrichtingen.

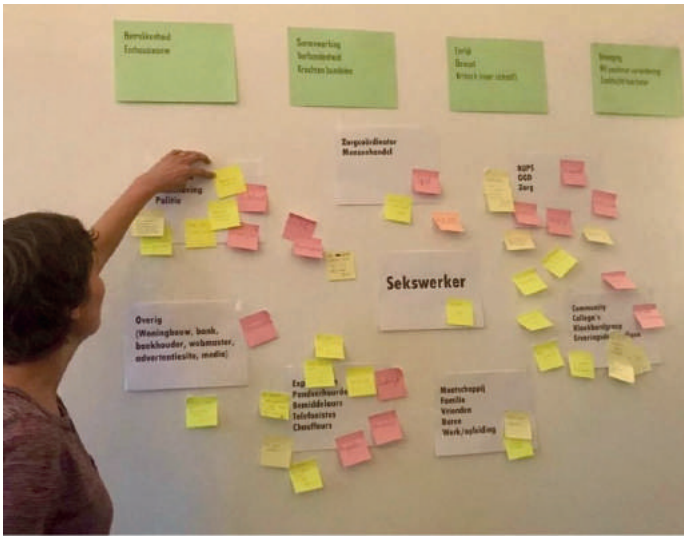
Afbeelding 1 *Voorbeeld van een visualisatie.*

2.2 Inzichten delen, oplossingsidentificatie en actieplan co-creatie

Nadat de eerder verzamelde informatie inzichtelijk was gemaakt, kwamen wij meerdere keren met de deelnemers samen om inzichten te delen, aan te vullen, oplossingsrichtingen te identificeren en samen actieplannen te co-creëren. Hieronder lichten wij een aantal bijeenkomsten uit als voorbeeld.

Eerste focusgroep

Nadat we de informatie uit de systeemexploratie geanalyseerd hadden, kwamen alle betrokkenen bijeen voor de eerste focusgroep. Gemeente, hulpverlening, handhaving, politie en de klankbordgroep van ervaringsdeskundigen en sekswerkers; ze hebben allemaal een andere kijk op sekswerk. Het doel van deze focusgroep was om onze inzichten te delen en vervolgens gezamenlijk en op een creatieve manier praktische oplossingen te vinden voor de problemen en doelen die eerder genoemd waren door de betrokkenen. Zoveel mensen, zoveel wensen!

Afbeelding 2 *Inzichten delen*

Nadat wij de belangrijkste inzichten uit het onderzoek gedeeld en besproken hadden, moedigden wij de deelnemers aan om zich de ideale situatie voor sekswerkers in Tilburg in te beelden. Om dromen en wensen in heldere specifieke doelen en acties te formuleren, vroegen we hoe dit droomscenario bereikt kan worden en om hier zoveel mogelijk oplossingen voor te verzinnen. Deze hoefden niet realistisch uitvoerbaar te zijn, gekke ideeën telden ook. Dit proces herhaalden we twee keer, zodat er steeds dieper op de oplossingen werd ingezoomd. Door deelnemers associatief te laten denken en hier ook een wedstrijdelement aan toe te voegen, probeerden wij de creativiteit stimuleren om zo tot verrassende ideeën te komen. We hadden de groep in twee teams opgedeeld en bewust gemixt, zodat sekswerkers, agenten en hulpverleners met elkaar in één team zaten. Er werd druk geschreven en ideeën op de muur geplakt. Het was duidelijk dat iedereen zijn best deed om te winnen!

Later spraken verschillende deelnemers ons aan over hoe waardevol ze deze eerste focusgroep hadden gevonden. De grootste meerwaarde van deze eerste focusgroep bleek niet te liggen in het vinden van creatieve oplossingen, maar in het contact maken met elkaar. De wedstrijd was een speelse manier om de anderen op een ongedwongen manier te leren kennen; partijen die gewoonlijk tegenover elkaar staan, zaten nu samen in één team en probeerden te winnen. De eerste prijs was een vibrator. Want het stigma op sekswerk hangt samen met het taboe op seks. Als we makkelijker over seks zouden kunnen praten, dan kunnen we ook makkelijker met elkaar in gesprek over sekswerk.

Focusgroep Politie en Gemeente

Gemeente, hulpverlening en politie willen sekswerkers die hulp nodig hebben, een helpende hand aanreiken. Zij willen in contact komen met sekswerkers die in een uitbuitingssituatie zitten, zodat ze deze sekswerkers de hulp kunnen aanbieden die ze zo hard nodig hebben. Sekswerkers daarentegen zijn zeer gesteld op hun privacy en willen helemaal niet dat hun sekswerk bekend wordt bij instanties. Waar hebben de slachtoffers van mensenhandel of sekswerkers die in een uitbuitingssituatie zitten, dan wel behoefte aan? Wat wil de sekswerker? Dat was de centrale vraag waar het in deze focusgroep om draaide.

Door met de deelnemers diverse opstellingen te maken waarin wij de hulpvraag van de sekswerker centraal namen, wilden wij inzichtelijk maken wat ieders plek is in het sociaal netwerk rondom de sekswerker en wat de onderlinge verhoudingen tot elkaar zijn. De deelnemers bepaalden gezamenlijk welke situaties zij wilden onderzoeken. Eén persoon nam de rol van sekswerker op zich. De vraag die wij aan de sekswerker stelden was steeds dezelfde, aan wie hij in deze situatie om hulp zou vragen. We gaven degene daarbij de opdracht om iemand uit te kiezen die deze persoon kon vertegenwoordigen en deze een plaats te geven in de ruimte.

Tijdens de opstellingen vroegen sekswerkers hun collega's en vrienden om steun en zetten zij de representanten van deze mensen vlak naast zich neer. Een sekswerker kent altijd wel iemand. Hij heeft misschien een dierbare zus, een lieve collega, of een bevriende klant die

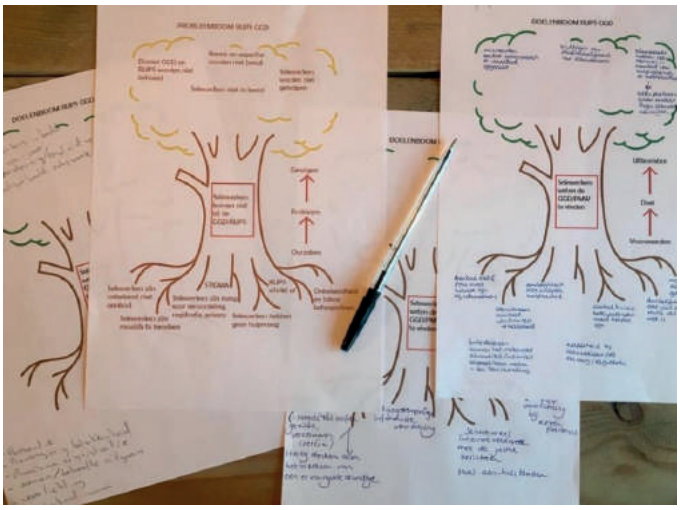
hij in vertrouwen durft te nemen. Het viel op dat geen van de sekswerkers de politie om hulp vroeg. “Zet mij maar buiten neer”’ grapte de aanwezige agent van tevoren al: ‘Ik weet dat jullie sekswerkers niets met ons te maken willen hebben”. Al staat de politie ver van de sekswerker af, in het tableau vivant dat ontstond, was te zien dat de sekswerker en de politie onderling verbonden zijn en dat het contact kan lopen via de mensen die het dichtst bij de sekswerker staan. De klankbordgroep zou hier een rol in kunnen spelen en zou als tussenluik kunnen fungeren, een schakel tussen politie en de sekswerkers die mogelijk uitgebuit worden.

Focusgroep laagdrempelige hulpverlening

Voor alle betrokkenen is laagdrempelige hulpverlening een belangrijk thema. Het doel van deze focusgroep was om de drempels te verlagen naar de klankbordgroep, Prostitutie Maatschappelijk werk, de GGD, andere hulpverlening, de politie en de gemeente.

Naast het uitwerken van acties rond laagdrempelige hulpverlening gingen we in deze focusgroep direct praktisch aan de slag met een van de genoemde oplossingen. Het maken van vlogs. Een vlog geeft een kijkje achter de schermen op een persoonlijke manier en kan zo de drempel voor sekswerkers verlagen om contact op te nemen. Een vlog kan informatief zijn, inspirerend en verbindend. En een vlog maken is niet moeilijk. Iedereen met een camera op zijn telefoon kan het!

De verpleegkundige van de GGD en een sekswerker van Seksworks filmden in minder dan een half uur samen een mooie vlog over een sekswerker die de soa-poli bezoekt. Andere aanwezige sekswerkers van Seksworks wilden een vlog maken over de klankbordgroep. Zij werden hierbij geassisteerd door de aanwezige politie! Het begon wat aarzelend, sekswerkers wisten niet zo goed waar te beginnen of wat te zeggen, maar, al filmend, stelde de politie de juiste vragen. Wij, de onderzoekers, zaten op de vensterbank van een afstandje dit te bekijken. Hoe mooi en divers de motivaties van de sekswerkers zijn om de klankbordgroep te bezoeken; om invloed uit te kunnen oefenen op het beleid, om samen het stigmabeeld te doorbreken, om elkaar te ontmoeten en vrij te kunnen praten… Hoe bijzonder het is dat de politie sekswerkers aan het filmen is, die opkomen hun rechten!

Afbeelding 3 *Van problemen naar doelen*

In de focusgroepen liepen inzichten delen, oplossingsidentificatie en actieplan co-creatie soms door elkaar heen. Tegelijkertijd waren de gezamenlijke bijeenkomsten een interventie op zich, voor álle betrokkenen om van elkaar te leren. Op verschillende momenten en op verschillende manieren hebben we met elkaar ideeën geprobeerd uit te werken tot concrete stappen en plannen. Bijvoorbeeld via de drie keer hoe methode in de eerste focusgroep, via een doelenboom in een focusgroep over laagdrempelige hulpverlening en via de road to progress. In de laatste focusgroep hebben we met behulp van een visualisatie van de belangrijkste thema’s die in het actieonderzoek naar voren kwamen gekeken naar de acties die al waren uitgevoerd, in gang gezet of die nog stappen behoefden. Deze laatste stappen hebben we in deze focusgroep verder uitgewerkt.

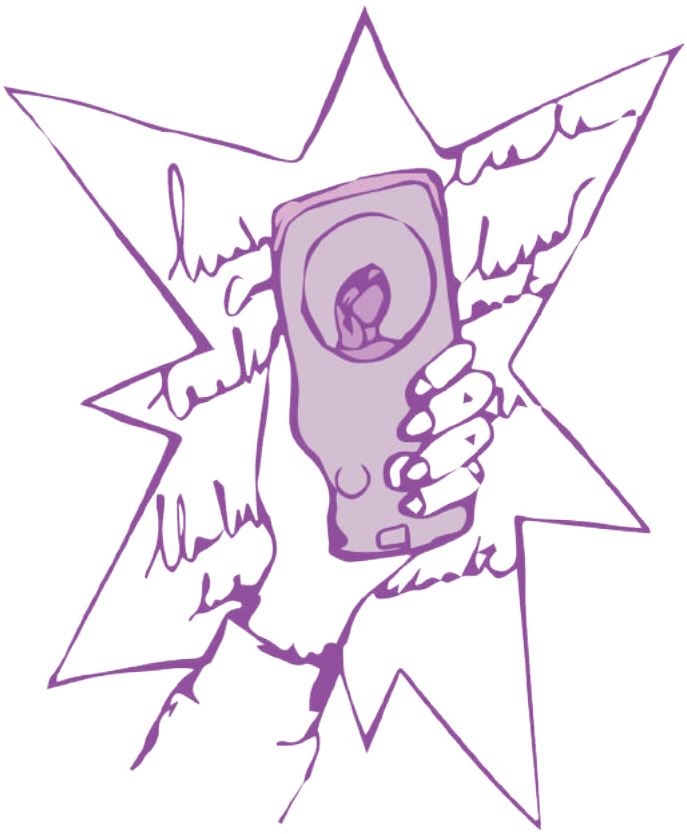
2.3 Formalisatie en overdracht

Op vrijdag 27 maart vond de formalisatie en overdracht van het PAO plaats. We hadden het liefst álle betrokkenen willen uitnodigen voor deze laatste feestelijke focusgroep, maar vanwege de coronamaatregelen waren we beperkt tot maximaal acht deelnemers; een aantal (ex) sekswerkers van de klankbordgroep Seksworks, iemand van de gemeente, iemand van Prostitutie Maatschappelijk Werk en een verpleegkundige van de GGD. We hadden voorafgaand deze laatste focusgroep met iedereen een afspraak gepland via videobellen om bij te praten.

We begonnen de focusgroep met de opdracht in tweetallen elkaar een verhaal te vertellen over waar deelnemers trots op waren. Door verhalen te delen, te luisteren naar elkaar en oprechte belangstelling te tonen ontstaat begrip voor elkaar en komt men dichter tot elkaar. Een belangrijk inzicht uit het actieonderzoek. We vroegen deelnemers waar ze trots op waren. Deelnemers waren trots op veel dingen, ze vertelden verhalen over moeilijkheden die ze overwonnen hadden en de persoonlijke groei die ze doorgemaakt hadden. Waar iedereen trots op was, is de community die gegroeid is, het contact met elkaar als deelnemers van het actieonderzoek, de vertrouwensband die tijdens de focusgroepen ontstaan is en -als gevolg daarvan- dat men elkaar makkelijker weet te vinden. Ook werd door deelnemers als gevolg van het actieonderzoek zelfvertrouwen om initiatieven door te zetten genoemd.

Daarna namen we samen door welke genoemde acties tijdens het actieonderzoek al gerealiseerd zijn met betrekking tot de verschillende oplossingsrichtingen. Fantastisch om te zien wat iedereen met elkaar in zo'n korte tijd bereikt heeft! Vervolgens hebben we met elkaar gekeken welke acties nog open stonden, zodat we dit in deze bijeenkomst verder uit konden werken in concrete actieplannen. En weer werden wij, de actieonderzoekers, aangenaam verrast. In het actieonderzoek waren wij niet direct toegekomen aan het uitwerken van de acties rond veilige werkplekken voor sekswerkers, maar de gemeente en Seksworks waren hier zelf al mee aan de slag gegaan. Er liggen subsidieaanvragen klaar om beoordeeld te worden en er wordt gezamenlijk gezocht naar een geschikte locatie.
In de focusgroep hebben we uiteindelijk nog concreet gemaakt wie samen met de politie een gezamenlijke verhalenworkshop met politie en sekswerkers uit gaat werken en wie dit organiseert bij de gemeente. Ook werd er afgesproken elk kwartaal samen te komen met een brede groep betrokkenen als vervolg op de sessies in het actieonderzoek en wie dit zal organiseren.

Voordat de actieplannen overhandigd werden, moesten de deelnemers er wel wat voor doen! Namelijk met zijn allen precies tegelijkertijd over een touw heen springen. Voor de sprong keek iedereen naar ons wanneer wij het startsein gaven. Dat gingen we natuurlijk niet doen, ze moesten het nu zonder ons doen. Wij zaten goed in onze rol van strenge scheidsrechters. Er werd druk gediscussieerd en gelachen. Na slechts vier sprongen al had de groep met elkaar, zonder ons, besloten dat zij de sprong goedgekeurd hadden. Het was mooi om te zien hoeveel plezier zij met elkaar hadden en hoe hecht ze zijn geworden in korte tijd. Geslaagd voor de opdracht. Ondanks alle verschillen en strubbelingen zijn ze er toch met elkaar, als groep uitgekomen! De actieplannen konden overhandigd worden en dit ging gepaard met gejuich en met applaus! We sloten de bijeenkomst af met een dankwoord en goodiebags voor iedereen en er was taart!

2.4 Monitoring en evaluatie

Terwijl de actieplannen nog niet allemaal waren uitgewerkt gingen wij vanwege corona ongewenst vervroegd -op afstand- de fase van monitoring in. Het was mooi om te zien dat de ontstane samenwerking en oplossingsrichtingen in deze onzekere tijd juist tot bloei kwamen. In deze tijd hielden wij op afstand contact met de deelnemers via mail, Whatsapp en videobellen. Toen het weer kon hebben wij in de laatste focusgroep met het overdragen van de voorlopige resultaten en de uitgewerkte acties duidelijk gemaakt als actieonderzoekers een stap terug te doen. Op een aantal oplossingsrichtingen hebben wij aangeboden nog mee te denken. In de komende tijd zullen wij open blijven staan voor contact vanuit de deelnemers, af en toe actief contact zoeken met de deelnemers of een keer aanschuiven bij bijeenkomst van de klankbordgroep Seksworks. Daarnaast is er een Whatsappgroep aangemaakt met sekswerkers, ervaringsdeskundigen, hulpverleners en politie waarvan wij voorlopig deel zullen blijven uitmaken. Een van de uitkomsten van het actieonderzoek is dat de brede gezamenlijke focusgroepbijeenkomsten zullen worden voortgezet. Wij hebben afgesproken hier over een half jaar nog een keer bij aan te schuiven voor een evaluatie van het gehele actieonderzoek.

3 Resultaten uit het PAO

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het Participatief Actieonderzoek besproken. Eerst wordt een beeld geschetst van de context waarin in Tilburg sekswerk plaatsvindt en hoe de verschillende betrokkenen naar elkaar kijken. Dit is een korte schets en geen diepgaande analyse. Belangrijk is vooral dat de betrokkenen aan de hand van het geschetste beeld met elkaar in gesprek konden gaan en op zoek gaan naar oplossingen en bijbehorende acties. Deze oplossingsrichtingen en acties zijn in dit hoofdstuk verder uitgewerkt.

3.1 De situatie in Tilburg

In de gemeente Tilburg werden wij met ons plan voor een Participatief Actieonderzoek rond sekswerk en stigma met open armen ontvangen. Zo konden wij een vliegende start maken met het PAO. In de afgelopen jaren zijn er in Tilburg al een aantal veranderingen in gang gezet rond sekswerk. Het beleid vanuit de gemeente is recent herschreven met meer aandacht voor de positie van sekswerkers, gezond en veilig sekswerk en de mogelijkheid voor thuiswerkers om thuis te kunnen werken zonder hiervoor een vergunning nodig te hebben. Bovendien is er een begin gemaakt met het opzetten van een klankbordgroep voor en door sekswerkers in de regio. Hierbij zijn naast de gemeente ook Prostitutie Maatschappelijke Werk Hart voor Brabant (voorheen RUPS) en de GGD betrokken. De gemeente kent slechts een kleine vergunde sector. In de stad zijn een privéhuis en een erotische massagesalon gevestigd. Bovendien zijn er een aantal escortbureaus met een vergunning actief in de regio. Volgens verschillende betrokkenen zijn er in de regio Tilburg veel sekswerkers actief buiten de vergunde sector. Zij werken al dan niet vanuit hun eigen huis of als escort en adverteren op internet. Men vindt het lastig zicht te krijgen op deze groep sekswerkers of met hen in contact te komen. Vergunde bedrijven worden jaarlijks gecontroleerd door een team vanuit de gemeente. Voorheen werden deze controles uitgevoerd door een team vanuit de politie. Ook bij meldingen van onvergunde (thuis)prostitutie wordt er tegenwoordig een controle uitgevoerd door handhaving vanuit de gemeente. Alleen wanneer er sprake is van (vermoedens van) mensenhandel wordt Team Mensenhandel vanuit de politie erbij betrokken. In een recent verleden was dit anders en was de politie vaker betrokken bij de bestuurlijke controles. In plaats hiervan wil Team Mensenhandel zich nu weer richten op hun belangrijkste taak en dat is het bestrijden van mensenhandel. De GGD organiseert een paar keer per jaar speciale inloopspreekuren voor sekswerkers. Daarnaast bezoeken zij af en toe seksinrichtingen in de regio. Vanuit het RUPS-programma is hulpverlening voor sekswerkers met name gericht op uitstap. In de praktijk kan deze hulp breder worden ingezet. Ook zij vinden het lastig sekswerkers te bereiken met hun programma.

Wat heel duidelijk naar voren komt in de eerste gesprekken in het actieonderzoek is dat de verschillende partijen allemaal enorm betrokken zijn bij het onderwerp en graag samen willen werken aan positieve verandering.

Stigma in de samenleving

Net als in de rest van Nederland kleeft er ook in de gemeente Tilburg een stigma aan sekswerk. Er heerst een hardnekkig beeld dat sekswerkers zielig, verslaafd, crimineel of dom zijn en dat niemand met gezond verstand kiest voor sekswerk. Vanwege dit stigma houden sekswerkers hun werk vaak geheim; buren weten het niet, familieleden weten het niet en soms zelfs niet eens de eigen partner. Sekswerkers leiden vaak een dubbelleven uit angst voor afwijzing, onbegrip en uitsluiting en ook uit de angst door de woningstichting het huis uit worden gezet. Deze angst is niet onterecht. De andere kant van de medaille is de saamhorigheid die er heerst onder sekswerkers. Sekswerkers delen een geheim. Ook de politie, hulpverleners en ambtenaren die met sekswerkers werken, moeten in hun omgeving vaak uitleg geven aan anderen dat de sekswerkers die zij ontmoeten vaak zelfstandige en ondernemende mannen en vrouwen zijn die bewust voor dit vak hebben gekozen. Zij herkennen het stigma op sekswerk in de samenleving. Alle partijen zijn het met elkaar eens dat dit stigma bestreden moet worden en willen zich met elkaar inzetten om dit te doen.

Beeldvorming gemeente, handhaving, politie

De gemeente Tilburg heeft het prostitutiebeleid herzien met als uitgangspunt dat sekswerk een legaal beroep is. De gemeente wil zich inzetten voor een gezonde en veilige sector en voor positieverbetering van sekswerkers. Zij maken in hun beleid een duidelijk onderscheid tussen sekswerk en mensenhandel. Hoe wordt dit ervaren door de sekswerkers? Bij de gemeente is men zich ervan bewust dat dit beleid bij veel sekswerkers niet bekend is; “Ze zouden misschien positief verrast zijn”. Bovendien is de gemeente belast met verschillende taken waaronder ook toezicht en handhaving. Bij de verschillende betrokkenen is soms onduidelijkheid over de precieze interpretatie of betekenis van de regelgeving. Zowel in de vergunde als in de onvergunde sector worden bestuurlijke controles uitgevoerd. Controles worden bijvoorbeeld uitgevoerd wanneer er melding gedaan wordt van overlast of sekswerk in woningen. Deze controles worden door sekswerkers ervaren als intimiderend en stigmatiserend. Sekswerkers hebben het gevoel als slachtoffer gezien te worden of opgejaagd te worden door de gemeente en de politie. Bij de doelgroep is er sprake van negatieve beeldvorming met betrekking tot de politie en gemeente. Bijvoorbeeld gebaseerd op ervaringen uit het verleden of verhalen van anderen. Bovendien wordt er door sekswerkers niet of nauwelijks onderscheid gemaakt tussen bestuurlijke controles of controles door de politie. De politie wil graag met sekswerkers samenwerken om samen mensenhandel in de seksindustrie tegen te gaan. Maar zij begrijpt ook dat een negatieve associatie met (bestuurlijke) controles hier niet aan bijdraagt. De gemeente en de politie zoeken naar een manieren om het contact met de gehele sector te verbeteren om samen te werken aan een gezonde en veilige sector. Tegelijkertijd ervaren sekswerkers in de praktijk niet dat hun werk gezien wordt als normaal beroep en dat zij toch vaak benaderd worden vanuit een misstanden- of slachtofferperspectief.

Politie: “Nu is het, daar heb je die kutpolitie weer, die mij het leven zuur gaat maken. Ik wil jou en jouw collega’s als vriend zien en als iemand die mij informatie kan verschaffen over de echte boeven en dat iemand naar mij toe komt als ze hulp nodig heeft”

Beeldvorming hulpverlening

Sekswerkers in Tilburg kunnen terecht bij de verpleegkundige seksuele gezondheid om zich gratis en anoniem te laten testen op soa. Daarnaast kunnen sekswerkers er ook terecht voor vragen rondom seksuele gezondheid, anticonceptie, veilig werken, hepatitis B-vaccinaties en soa. Sekswerkers kunnen ook terecht bij de maatschappelijk werkers van het RUPS-programma met vragen over het zoeken van een woonruimte, geldzaken, werk of studie. Er is een zorgcoördinator mensenhandel die in kan springen wanneer er sprake is van seksuele uitbuiting. Daarnaast kunnen sekswerkers natuurlijk ook terecht bij reguliere (gezondheids)zorgverleners zoals een huisarts, maatschappelijk werk, jeugdzorg, hulp bij verslaving of psychische problemen. In al deze contacten vrezen sekswerkers stigma en vooroordelen. Terwijl hulpverleners, zeker degene die veel met sekswerkers werken, aangeven onbevooroordeeld naar sekswerk (proberen) te kijken, wordt dit door sekswerkers vaak niet zo ervaren. Of zij vertellen sowieso niet naar hulpverleners toe te gaan of hun beroep prijs te geven uit angst voor vooroordelen of schending van hun privacy. Een focus op uitstap is voor veel sekswerkers een reden om niet aan te willen kloppen bij prostitutie maatschappelijk werk. Terwijl de maatschappelijk werkers in Tilburg niet persé gericht zijn op uitstap en sekswerkers met een veel bredere hulpvraag willen bedienen, is de term uitstap wel inherent aan hun naam verbonden (RUPS: regionaal uitstap programma sekswerkers). Hulpverleners vragen zich bovendien af waarom zij niet meer sekswerkers kunnen vinden die uit willen stappen. Bij de GGD speelt ook de vraag of sekswerkers hen weten te vinden, of dat de drempel naar de GGD te hoog is. Sekswerkers zijn soms terughoudend

om naar een hulpverlener te stappen die zich specifiek richt op sekswerkers, omdat zij bang zijn geregistreerd te worden als sekswerker. Alle sekswerkers en andere betrokkenen zijn het er over eens dat in de reguliere zorg- en hulpverlening veel vooroordelen spelen met betrekking tot sekswerk. Sekswerk wordt geproblematiseerd en vaak verbonden aan mensenhandel. Sommige sekswerkers geven aan het wel fijn te vinden bij hulpverleners gericht op sekswerkers onbevooroordeeld en vrijuit over het werk te kunnen spreken. Dit is dan vaak persoonsafhankelijk.

Hulpverlener: "Het blijkt lastig om sekswerkers te vinden die willen stoppen. Wij weten ze nog niet altijd te vinden, maar dat betekent niet dat ze er niet zijn"

Uit gesprekken met gemeente, hulpverlening en politie blijkt dat alle betrokkenen zich grote zorgen maken over slachtoffers van mensenhandel. Sommigen hebben met slachtoffers gesproken en dat heeft een grote indruk achtergelaten. Tegelijkertijd beseft men wel degelijk dat sekswerk niet automatisch betekent dat er mensenhandel in het spel is. Men neigt sekswerkers in twee groepen in te delen; de sterke en krachtige sekswerkers die zich wel redden, en daar recht tegenover de slachtoffers van mensenhandel waar ze zich grote zorgen om maken. Een van de betrokkenen vertelde dat ze een jonge vrouw was tegengekomen en ze zou haar het liefst onder de jas mee willen nemen, naar huis. Vanuit deze bezorgdheid komt de behoefte aan meer zicht op de doelgroep. Als men zicht heeft op sekswerkers en weet waar zij wonen en werken, dan kan de hulpverlening een reikende hand aanbieden. Dat is de reden dat politie wordt ingezet om advertenties op internet te controleren. Sekswerkers daarentegen willen helemaal niet dat hun sekswerk bekend wordt bij gemeente en andere instanties. Een van de geïnterviewde sekswerkers is zo bang dat haar sekswerk bekend wordt, dat ze niet deel wilde nemen aan de focusgroepen omdat ze geen agent of gemeenteambtenaar wilde ontmoeten.

Voor alle bovenstaande partijen geldt dat zij vaak aangeven dat zij sekswerk zien als werk mits… Mits iemand het echt helemaal vrijwillig doet, er niet ongelukkig van wordt en het wel volgens de regels doet. Men heeft soms de neiging hierop door te vragen, bijvoorbeeld door te vragen of iemand het werk écht leuk vindt, problemen heeft, een vriendje heeft, niet liever ander werk wil zoeken. Dit wordt door sekswerkers ervaren als niet relevant en stigmatiserend.

Klankbordgroep Seksworks

Hiertegenover staat de sekswerkergemeenschap zelf. De gemeenschap kan een grote rol spelen in het feit dat men hier zonder oordeel ervaringen kan delen, er begrip en herkenning is en men een brede kijk heeft op sekswerk en eventuele problemen die al dan niet aan werk gerelateerd zijn. Het contact is gelijkwaardig. Sekswerkers helpen elkaar als dat nodig is. De klankbordgroep Seksworks is enige tijd geleden opgericht in samenwerking met de gemeente en ervaringsdeskundigen die ook betrokken zijn bij Prostitutie Maatschappelijk Werk Hart voor Brabant. De klankbordgroep begint steeds meer vorm te krijgen. Sekswerkers geven verschillende redenen aan om de klankbordgroep te bezoeken: 1) Het is vaak makkelijker om met iemand over sekswerk te praten die hetzelfde heeft meegemaakt;2) Sekswerkers willen invloed hebben bij het maken gemeentelijk beleid; 3) Sekswerkers vinden het belangrijk om het stigma op sekswerk te verminderen. Het bestaan van de klankbordgroep en de zichtbaarheid van sekswerkers is een goede start! Een belangrijke functie van de klankbordgroep is ook dat zij een brug vormt tussen sekswerkers en hulpverlening, gemeente en politie.

‘Derde’ partijen

Net als in andere regio’s zijn ook in Tilburg bij sekswerk diverse andere partijen betrokken. Bijvoorbeeld exploitanten, chauffeurs, beveiligers en telefonisten. In de gesprekken met de verschillende betrokkenen hebben wij ook besproken hoe zij naar deze partijen kijken en andersom.

De betrokkenen willen graag een goed contact en samenwerking met de gehele sector. Dit komt nog niet altijd van de grond. Vanuit de gemeente en politie wordt onderscheid gemaakt in degenen die als derde betrokken zijn bij vergund of onvergund sekswerk. Zij plaatsen hun vraagtekens bij derde partijen die betrokken zijn bij onvergund sekswerk. Zij vrezen dat de sekswerkers in deze situatie in een afhankelijke positie zitten waar door bijvoorbeeld pandverhuurders, planners of beveiligers misbruik wordt gemaakt. Sekswerkers zien hun relatie met deze partijen vaker als een zakelijker relatie. Los van of dit plaatsvindt binnen of buiten het vergunde circuit. Sekswerkers plaatsen vaker dan andere professionals kanttekeningen bij exploitanten van vergunde seksinrichtigen. Bijvoorbeeld vanwege een monopoliepositie en machtsmisbruik ten gevolge hiervan. Veelzeggend is ook dat de actieonderzoekers door een exploitant in Tilburg aan de deur zijn geweigerd en uitgescholden voor ‘subsidiemeisjes’. Hoe anders was de welkome en hartelijke ontvangst van de exploitant van een andere salon.

Andere partijen waar sekswerkers mee te maken krijgt en waarbij stigma ook een rol speelt zijn woningbouwverenigingen, banken, verzekeraars. Ook deze partijen zijn in het actieonderzoek naar voren gekomen en ook hier liggen wellicht in de toekomst oplossingen en mogelijkheden om stigma te verminderen.

Beleidsmedewerker: “Elke keer dat ik met [sekswerker] praat leer ik weer van haar!”

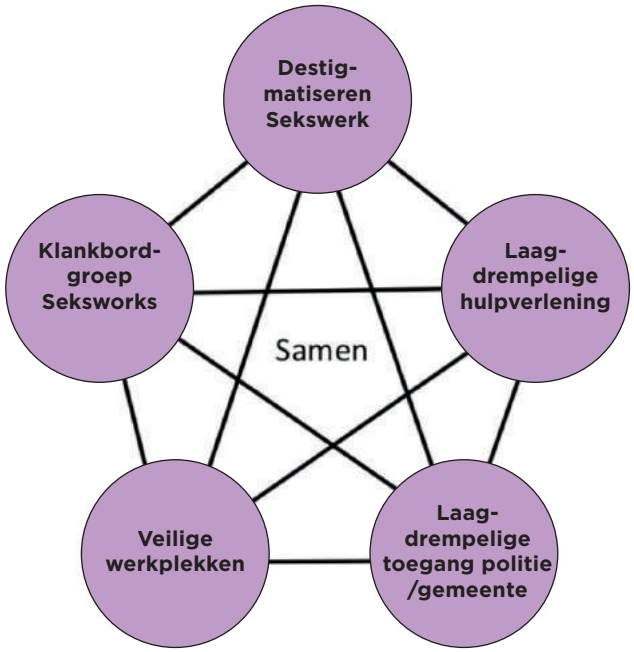
Klanten en stigma

Ook met betrekking tot klanten van sekswerkers bestaat er stigma. Dit geldt ook voor verschillende betrokkenen bij sekswerk in Tilburg die wij hebben geïnterviewd. Het stigma op klanten (‘vieze oude mannetjes’) hangt samen met het stigma op sekswerk (‘je zal er maar seks mee moeten hebben’). In het destigmatiseren van sekswerk is het dus ook belangrijk het stigma op klanten mee te nemen.

3.2 Oplossingsrichtingen

Uit de interviews en uit de focusgroepen komt naar voren dat voor het destigmatiseren van sekswerk in Tilburg een aantal thema’s heel belangrijk zijn. Deze zijn hieronder gevisualiseerd. De verschillende pijlers zijn allemaal verbonden. Zij vormen de basis voor het destigmatiseren van sekswerk. Tegelijkertijd draagt stigmavermindering bij aan deze onderwerpen. Samenwerking tussen de verschillende partijen staat hierin centraal. Terwijl de verschillende oplossingsrichtingen samen uitgewerkt worden ontstaat wederzijds begrip en inzicht en worden vooroordelen ontkracht.

Alle deelnemers zijn het erover eens dat het **1) Destigmatiseren van sekswerk** belangrijk is. Zij herkennen en erkennen het stigma op sekswerk als een probleem en belemmering voor een gezonde en veilige sector. Een aantal ideeën die worden aangedragen om het stigma te verminderen zijn bijvoorbeeld het geven van voorlichting over sekswerk; het maken van vlogs; media aandacht; een ambassadeur voor sekswerkers; en sekswerk (lokaal) onder de aandacht brengen op bijvoorbeeld de dag van de sekswerker (15 februari). De **2) Drempel naar de hulpverlening** wordt lager wanneer het stigma op sekswerk verminderd wordt. Tegelijkertijd spelen er ook bij hulpverleners vooroordelen ten aanzien van sekswerkers die aangekaart moeten worden. Andersom zijn sekswerkers soms ook bevoooordeeld richting hulpverleners, zij denken bijvoorbeeld dat alle hulpverleners hen als slachtoffer zien of dat

Afbeelding 4 *Oplossingsrichtingen actieonderzoek*

zij vinden dat sekswerkers moeten uitstappen. Daarom is het zo belangrijk hier **3) Samen met elkaar** oplossingen voor te bedenken, zodat vooroordelen over en weer bijgesteld kunnen worden en tegelijk het totale plaatje met alle verschillende inzichten in kaart gebracht kan worden. Een oplossing voor laagdrempelige hulpverlening is dus ook samenwerken. Door samenwerking kan ook het imago van hulpverlening onder sekswerkers worden bijgesteld. Met name ook door samen te werken met de **4) Klankbordgroep.** Daarnaast worden laagdrempelige structurele inloopspreekuren als oplossing aangedragen voor laagdrempelige hulpverlening en een naamsverandering van het RUPS-project naar een neutraler en breder Prostitutie Maatschappelijk Werk. De klankbordgroep heeft een heel belangrijke meerwaarde in alle genoemde onderwerpen. Voor een gezonde en veilige sector zijn ook 5**) Veilige werkplekken** en **6) Laagdrempelige toegang** tot politie en gemeente heel belangrijk. Ook hier spelen vooroordelen over en weer. Voor sekswerkers is het belangrijk laagdrempelige toegang tot de politie en gemeente te hebben, zodat zij veilig en beschermd kunnen werken. Andersom is het ook voor de politie en de gemeente van belang dat er een goed contact is met de sector zodat zij ook samen kunnen werken om misstanden tegen te gaan. Dit geldt ook met betrekking tot veilige werkplekken in het contact tussen bijvoorbeeld exploitanten en de gemeente. In al deze thema's en in de samenwerking speelt de klankbordgroep een grote rol. Wanneer de klankbordgroep stevig staat kunnen zij direct stappen zetten om stigma te verminderen, maar ook indirect bijdragen door in gesprek te gaan met de verschillende partijen en als intermediair te dienen tussen bijvoorbeeld sekswerkers, de gemeente, politie en hulpverleners.

3.3 Resultaten

Terwijl wij nog met elkaar in gesprek waren over de oplossingsrichtingen werden onder onze neus de eerste successen al afgevinkt. Dit kwam soms als verrassing voor ons als actieonderzoekers. Door dit onderwerp in het actieonderzoek samen op te pakken voelden de deelnemers zich gemotiveerd om kwesties op te pakken die soms al heel lang speelden en gesterkt om knopen door te hakken. Hieronder zijn de oplossingsrichtingen, acties en successen op een rijtje gezet.

Samen

De insteek van Participatief Actieonderzoek is dat we het samen doen. Dit is ook waar sekswerkers over de hele wereld om vragen 'niets over ons, zonder ons'. Niet verrassend is daarom de uitkomst van dit onderzoek dat als we het stigma op sekswerk willen verminderen, we dit samen moeten doen!

In het actieonderzoek hebben de deelnemers laten zien en ervaren hoe belangrijk samenwerking tussen de verschillende partijen is. Om samen het totale plaatje te zien. Om van elkaar te leren. Om over elkaar te leren. Om vooroordelen te verminderen en te bespreken. En omdat je samen meer bereikt! Dit klinkt heel logisch, maar als het gaat om sekswerkers is dit helaas vaak niet het geval. Extra bijzonder dus dat tijdens het Participatief Actieonderzoek alle partijen samen in gesprek gingen. Terwijl men samen zocht naar positieve

Sekswerker: “Ik vond het mooi om te zien dat zij van de politie ook zo gefrustreerd was over uitvoering van de controles”

verandering bleek het helemaal niet zo lastig tot overeenstemming te komen. Banden werden aangescherpt, ervaringen uitgewisseld, zo konden deelnemers leren van elkaar en hun blik verruimen. Ook in de coronatijd liet men zien dat men elkaar wist te vinden. Tijdens het actieonderzoek hebben verschillende partijen elkaar beter leren kennen en zijn de lijntjes korter geworden. Een belangrijke afspraak die tijdens de laatste focusgroepbijeenkomst is gemaakt is dat de brede focusgroepbijeenkomsten, zoals we die in het actieonderzoek gestart zijn, voortgezet zullen worden. Deze focusgroepbijeenkomsten zullen ieder kwartaal worden georganiseerd vanuit Prostitutie Maatschappelijk Werk Hart voor Brabant samen met de ervaringsdeskundige en met ondersteuning vanuit de gemeente. Ingezet wordt op brede bijeenkomsten, waar naast sekswerkers, leden van de klankbordgroep Seksworks, (gezondheids-)hulpverleners, gemeente, handhaving en politie ook bijvoorbeeld exploitanten worden uitgenodigd.

Afbeelding 5 *Woordweb samenwerking*

Afbeelding 6 *Woordweb destigmatiseren*

Destigmatiseren sekswerk

Met betrekking tot het destigmatiseren van sekswerk waren er veel creatieve en leuke ideeën om dit samen op te pakken. Deze zijn inzichtelijk gemaakt in het woordweb.

Verhalen delen

Een belangrijke manier om stigma aan te pakken en vooroordelen weg te nemen is om hier met elkaar over in gesprek te gaan zoals hierboven ook beschreven staat. Door meer samen te werken ontstaat er meer begrip en wordt een ambtenaar, hulpverlener of handhaver ook een ambassadeur voor sekswerkers in haar of zijn eigen team en omgeving. Zo vertelde ons contactpersoon bij de gemeente dat zij een ervaring uit de focusgroep had gedeeld met de burgemeester, waardoor hij ook meer inzicht krijgt in de beleving van sekswerkers. Hierbij is het belangrijk dat een brede groep van sekswerkers betrokken wordt zodat betrokkenen stemmen horen van verschillende sekswerkers. Zoals een sekswerker in een interview zei: “Hoe meer sekswerkers zich durven te laten zien, hoe meer het stigma doorbroken wordt. Ik kan mijn verhaal wel vertellen, maar dan denken mensen dat ik de uitzondering op de regel ben. Als we dit met een groep doen -en steeds meer gaan doen- dan wordt dat de nieuwe norm”. Een ander voorbeeld was een bijeenkomst in december waar meerdere sekswerkers op het podium hun verhaal vertelden. Naar aanleiding van deze persoonlijke verhalen vertelde een toehoorder: “Nu weet ik echt hoe het zit”. Het met elkaar in gesprek blijven is in dit actieonderzoek geborgd. Deelnemers gaven aan dat voor zij andere ideeën rond het destigmatiseren verder op konden pakken eerst de

samenwerking en de klankbordgroep Seksworks beter geborgd moesten worden. Hierin zijn inmiddels belangrijke stappen gezet zoals hieronder te lezen is. Dit levert een goede fundering op om straks samen stigma verder aan te pakken. Bijvoorbeeld in de vorm van het delen van verhalen, voorlichtingen en meer (media)aandacht voor sekswerk. Intussen werd er op dit gebied ook al een mooi succes geboekt.

> Tijdens de eerste focusgroep werd het idee ingebracht om de media in te zetten om enerzijds het stigma op sekswerk te doorbreken en anderzijds meer bekendheid te geven aan de klankbordgroep voor sekswerkers in Tilburg. Een deelnemer kende een betrouwbare journalist die mee zou willen werken. Een van de sekswerkers wist dat op 15 februari de Dag van de Betaalde Liefde gevierd werd wat een mooie aanleiding kon zijn voor een artikel. Dit resulteerde in een uitgebreid artikel op de betreffende dag in het Brabants Dagblad met als titel “Praten met sekswerker, niet óver”. In het artikel was er aandacht voor het PAO, het beleid in Tilburg, de unieke samenwerking en de klankbordgroep. Naar aanleiding van het artikel nam een mannelijke sekswerker contact op. Hij wilde zich graag aansluiten bij de klankbordgroep en bleek ook een zeer waardevolle aanvulling voor het PAO.
> Met het artikel werd niet alleen een stap gezet om stigma te bestrijden, maar ook om de klankbordgroep en Prostitutie Maatschappelijk Werk op de kaart te zetten en om te informeren over de werkwijze en het beleid in de gemeente. Het heeft dus effect op verschillende belangrijke thema’s zoals we deze met elkaar bepaald hebben.

PROSTITUTIEBELEID TILBURG

Praten met sekswerker, niet óver

Tilburg voert sinds kort een nieuw beleid als het om sekswerkers gaat. Het is **een unieke aanpak** waarin de prostituee echt meepraat.

REGIO 3

Gemeenten bepalen zelf prostitutiebele

Afbeelding 7 *Sekswerk in de media*

Gezamenlijke voorlichtingen

Zowel vanuit de klankbordgroep Seksworks, de gemeente, Prostitutie Maatschappelijk Werk en de politie zijn er ideeën en bestaat er de wens om meer voorlichting te geven over sekswerk, om het stigma op sekswerk te verminderen en bekendheid met het aanbod in de regio rond sekswerk te vergroten. Bijvoorbeeld bij reguliere hulpverleningsinstellingen, in buurten, op scholen en ook bij bedrijven. Dit is een onderwerp wat met elkaar nog verder uitgewerkt kan worden.
Andere ideeën waren bijvoorbeeld het maken van vlogs en het maken van buttons. In een van de klankbordgroepen hebben wij geoefend met het maken van vlogs. Zo zagen we dat het in korte tijd lukte iets heel moois te maken met elkaar. Een ander idee was het maken van buttons of T-shirts. Als onderzoekers hebben wij deze actie opgepakt en als cadeautje bij de laatste focusgroep buttons uitgedeeld aan alle deelnemers.

Laagdrempelige hulpverlening

In de systeemexploratie kwam laagdrempelige hulpverlening voor sekswerkers als belangrijk thema naar voren wat speelt in de regio. De gemeente en de hulpverleners willen er graag zijn voor sekswerkers wanneer zij dit nodig hebben. De vraag die bij hen speelt is of sekswerkers hen weten te vinden en of sekswerkers de hulpverlening vertrouwen. Ook rond het beeld wat sekswerkers hebben van de hulpverlening valt nog veel te winnen. Ook hier werden door alle deelnemers mooie en creatieve oplossingsrichtingen aangedragen.

Een belangrijk inzicht is de grote rol die de sekswerkergemeenschap kan spelen in het ondersteunen van sekswerkers en eventueel als intermediair te dienen richting hulpverlening. In de coronatijd liet Tilburg zien dat deze realisatie en dit vertrouwen er was! Naast deze mooie samenwerking zijn het structurele inloopspreekuur en de naamsverandering van het RUPS programma mooie successen die behaald zijn met betrekking tot dit thema.

Structureel spreekuur GGD:
Voorheen werd er een aantal keer per jaar een inloopspreekuur voor sekswerkers georganiseerd bij de GGD in Tilburg. Voor sekswerkers was het niet altijd duidelijk wanneer het inloopspreekuur plaatsvond. Bovendien was de GGD soms lastig te bereiken om een afspraak te maken. Hoewel er al vaker gesproken was over een structureel spreekuur was dit tot op heden nog nooit van de grond gekomen. Wij waren dan ook positief verrast toen de GGD-verpleegkundige tijdens de derde focusgroepbijeenkomst het mooie nieuws deelde dat er per direct een structureel inloopspreekuur georganiseerd zou worden! De aanwezige ervaringsdeskundige bood hierop aan hierbij aan te schuiven. Op deze manier kon zij bij de sekswerkers gelijk de klankbordgroep onder de aandacht brengen. Dit gezamenlijke wekelijke inloopspreekuur blijkt in de praktijk een heel mooi succes!

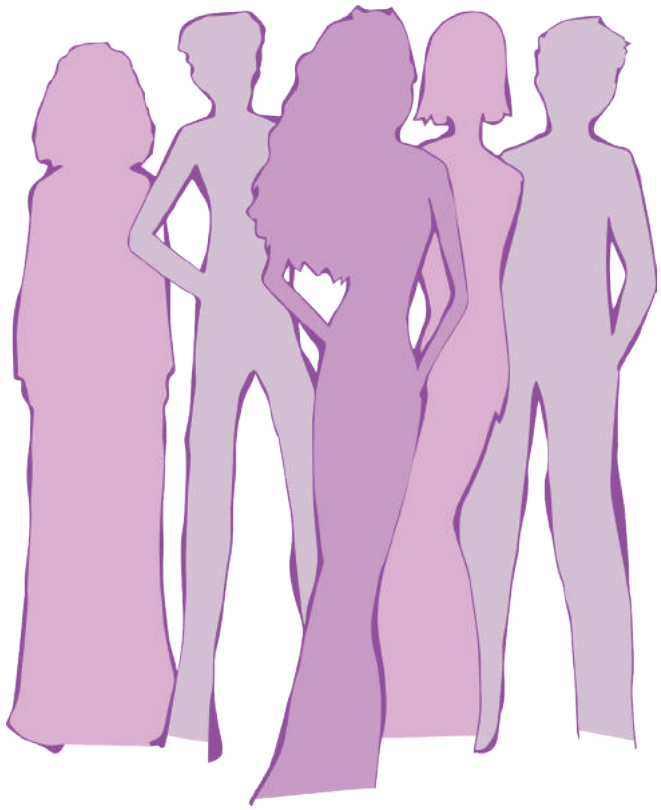
Naamsverandering RUPS
Sekswerkers in de regio Tilburg die hulp nodig hebben, kunnen terecht bij het RUPS project. RUPS staat voor Regionaal Uitstap Programma Sekswerkers en wordt gefinancierd vanuit de overheid. In de praktijk kan er binnen het RUPS project breder prostitutie maatschappelijk werk worden geboden, niet alleen gerelateerd aan uitstappen. Uit ons onderzoek blijkt dat de naam en de focus op uitstap door sekswerkers als zeer stigmatiserend ervaren worden. Dit wordt ook herkend door de hulpverleners die er juist willen zijn voor elke sekswerker die hulp nodig heeft, los van of zij uit willen stappen. Ook dit is een onderwerp dat al eerder besproken is, maar waarbij het draagvlak, daadkracht en misschien de durf om te naam te veranderen tot nu toe ontbrak. Maar ook op dit punt werd al halverwege het PAO spontaan de knoop doorgehakt om de naam RUPS te veranderen in Prostitutie Maatschappelijk Werk Hart voor Brabant.

Lid klankbordgroep Seksworks: “Weet je hoe tof dit is dat wij dit met elkaar in zo’n korte tijd hebben bereikt? We zijn hier al zo lang mee bezig!”

Klankbordgroep Seksworks

In het jaar voorafgaand aan het PAO werd er al een stevige basis gelegd voor de klankbordgroep in Tilburg. Via het PAO sloten zich nog eens twee sekswerkers aan bij de klankbordgroep.

Leden van de klankbordgroep waren aanwezig bij alle focusgroepbijeenkomsten. Terwijl belangrijke onderwerpen voor de klankbordgroep werden besproken werd ook de band verstevigd tussen de individuele leden en de overige betrokkenen. Bovendien werd de klankbordgroep extra op de kaart gezet als belangrijke gesprekspartner voor de gemeente, politie en hulpverlening. Ook werd het belang en de kracht van een sterke sekswerkergemeenschap in elke bijeenkomst met de partners benadrukt en getoond. Een aantal acties die de klankbordgroep voor zichzelf had bedacht en waar zij ook al mee bezig waren, zijn gedurende de looptijd het actieonderzoek verder uitgewerkt.
Seksworks heeft inmiddels bijvoorbeeld een eigen website! Naast informatie over Seks-

works staat er ook het laatste nieuws op, contactgegevens en blogs van sekswerkers en andere professionals. Ook de folder die zij gezamenlijk hebben gemaakt, is prachtig geworden. Sekswerkers hebben de tekst geschreven en ook zijn er foto's gebruikt van sekswerkers zelf. Het is erg leuk om te horen dat sekswerkers tijdens een klankbordgroep zelf een fotoshoot hebben georganiseerd en zoveel lol ermee hebben gehad. Daarnaast is natuurlijk het wekelijkse inloopspreekuur gestart. Hele mooie resultaten en belangrijke stappen richting een stevige kerngroep om vanuit hier samen verder te werken aan destigmatisering!

Laagdrempelige toegang politie/gemeente

Uit de gesprekken met gemeente en politie komt naar voren dat zij een goed geregelde sector willen en ook meer zicht op en contact met sekswerkers, vanuit bezorgdheid voor de slachtoffers. Omdat zij zicht willen, voeren zij controles uit. Sekswerkers denken een afspraak met een klant te hebben gemaakt, dan blijkt dit onverwachts de gemeente te zijn. Sekswerkers schrikken hiervan, zijn vaak bang voor gevolgen. Sommige sekswerkers hebben in het verleden boetes en dwangbevelen en een werkverbod ontvangen, soms ook van politie eenheden uit andere gemeenten. Sekswerkers begrijpen niet waarom politie en gemeente die controles op deze manier uitvoeren.

Door hier met elkaar over in gesprek te gaan, ontstaat wederzijds begrip. Een eerste stap om een positieve verandering in gang te zetten. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het voorbeeld van het interview dat tijdens dit actieonderzoek plaatsvond met de politie. Terwijl de actieonderzoeker vanuit haar ervaringen als sekswerker het gevoel had 'het hol van de leeuw' te betreden, ontwikkelde dit interview zich tot een aangenaam gesprek van meerdere uren met ruimte voor uitwisseling van perspectieven en ideeën. Voor Team Mensenhandel was dit aanleiding om het contact met sekswerkers een keer op een andere manier proberen te leggen. Zij startten een experiment waarbij zij zich niet voordoen als een klant en zo nietsvermoedende sekswerkers in een val lokken, maar vanaf het begin het gesprek open en eerlijk aan te gaan en zich bij het eerste telefonisch contact al voor te stellen als politie. Tot hun verbazing gooiden sekswerkers en telefonistes niet meteen de hoorn erop, maar stonden zij open voor gesprek met de politie. Er werden ontmoetingen gepland. Zo kon het team informatie vergaren over werkplekken en bureaus, plaatsen waar het goed, en

ook plaatsen waar het minder goed gaat. En bovendien kon de politie aan de betreffende sekswerkers dit andere gezicht tonen. Zodat deze sekswerkers hen een volgende keer ook weten te vinden als er zich een probleem voordoet. Zo kunnen zij samenwerken om misstanden tegen te gaan. De volgende stap in de samenwerking is misschien om met (ex) sekswerkers naar locaties te gaan waar daadwerkelijk meldingen van mensenhandel zijn, zodat collega's met andere collega's kunnen praten, die misschien hetzelfde hebben meegemaakt als zij.

> Tijdens de focusgroep over laagdrempelige toegang tot de politie en gemeente blijkt men heel graag met elkaar in gesprek wil gaan om samen de situatie te verbeteren. Dit wordt geïllustreerd door de hieronder beschreven casus:
>
> Op het laatste moment schoof een sekswerker aan bij de focusgroep over laagdrempelige toegang tot de politie en de gemeente. Hij had gehoord over het actieonderzoek en wilde graag meedenken. Na binnenkomst vroeg hij plotseling: "Is hier dan ook politie aanwezig?". Zowel de agente als de actieonderzoeker dachten een moment dat hij dan misschien niet vrijuit wilde spreken. Maar het bleek juist het tegenovergestelde. Hij wilde gráág met de politie in gesprek om samen op zoek te gaan naar oplossingen. Ondanks dat zij soms lijnrecht tegenover elkaar leken te staan, toonden zowel deze sekswerker als de betrokken politie, ongelofelijke moed en bereidheid om samen te werken aan destigmatisering van sekswerk en wederzijds begrip. Samen werken zij een bijeenkomst uit tussen sekswerkers en het Team Mensenhandel waar het delen van verhalen centraal zal staan.

Tijdens het actieonderzoek is de persoonlijke band tussen deze betrokkenen gegroeid. Bij de sekswerkers is de betrokken politie een vertrouwd gezicht geworden. Zodat zij wanneer zij horen van misstanden een collega eventueel ook door kunnen verwijzen naar een bekend gezicht waarvan zij weten dat zij hen goed en onbevooroordeeld op kan vangen. Bovendien hebben zij inzicht gekregen in het perspectief en de bedoelingen van de politie. Een unieke samenwerking en een voorbeeld voor heel Nederland.

Ook bij de gemeente is er een opening en bereidheid sekswerkers en degene die de controle uitvoeren met elkaar in gesprek te laten gaan. Ook hier zal een bijeenkomst worden voorbereid samen met de gemeente en verschillende sekswerkers die betrokken zijn bij Seksworks. Zodat ze samen kunnen kijken hoe de gemeente controles zowel in het vergunde als in het onvergunde circuit het beste uit kan voeren.

Veilige werkplekken

Uit de gesprekken met de deelnemers en de eerste focusgroep kwam de wens voor veilige werkplekken naar voren, bijvoorbeeld in de vorm van een voorziening in zelfbeheer, met bijvoorbeeld ook een huiskamerinloop en goede samenwerking met de gemeente, de GGD en PMW. Tijdens het actieonderzoek hadden wij niet de ruimte om dit thema verder uit te werken met de deelnemers. Maar terwijl wij ons op de andere thema's richten werden hier wel stappen in gezet door de betrokkenen. Sekswerkers die ook betrokken zijn bij de klankbordgroep hebben inmiddels in overleg met de gemeente de eerste stappen gezet om een non profit-bordeel op te richten. Een andere wens voor veilige werkplekken is vanuit de gemeente een transparante en nauwere samenwerking met huidige exploitanten van seksinrichtingen. Ook hierin zijn gedurende de looptijd van het actieonderzoek stappen gezet.

Corona

Net voor wij het actieonderzoek konden afronden, werden in Brabant de eerste corona-maatregelen aangekondigd. De feestelijke overdracht en viering van de mooie samenwerking en de actieplannen die uit het actieonderzoek waren gekomen, moesten wij uitstellen tot nader order. Des te mooier was het om te zien dat juist ten tijde van corona de vruchten van het actieonderzoek direct zichtbaar werden in de praktijk!

Niet alleen ons actieonderzoek kwam stil te liggen. Vanaf 15 maart moesten alle sekswerkers in Nederland hun werk neerleggen. Terwijl er voor zelfstandigen al snel vanuit de overheid een regeling werd getroffen, bleken veel sekswerkers niet voor deze of andere financiële regelingen in aanmerking te komen. Terwijl deze groep van de een op de andere dag zonder inkomsten kwam te zitten, werd er in sommige gemeenten in Nederland direct ingezet op handhaving. Via berichten in stevige taal werden sekswerkers gemaand direct hun advertenties van internet te halen en gedreigd met boetes. In Tilburg koos men voor een andere benadering.

Terwijl men zich bij de gemeente nog afvroeg wat zij voor de sekswerkers konden doen, kwam het antwoord vanuit de klankbordgroep -voor en door sekswerkers- Seksworks. Zij kwamen met het initiatief om contact op te nemen met sekswerkers in de regio en dat deden ze door spontaan de telefoonnummers te bellen van sekswerkers die op internet adverteren en een hulplijn in te stellen voor sekswerkers met vragen.

In plaats van dreigende berichtjes boden zij als (ex)sekswerkers een luisterend oor en de mogelijkheid sekswerkers door te verwijzen naar Prostitutie Maatschappelijk Werk wanneer daar behoefte aan was. “Ik heb helemaal niks hoeven doen. Zij deden het zelf en dit bleek perfect” vertelde degene die hier vanuit de gemeente verantwoordelijk voor was. “Dat wij op deze manier samenwerken en dit vertrouwen in elkaar hebben opgebouwd, daar heeft het actieonderzoek zeker aan bijgedragen”.

Ook door het Team Mensenhandel werd er, in de woorden van een lid van Seksworks, “opgeschept” over de aanpak in Tilburg. Hierop wordt er vanuit de regio Zeeland contact opgenomen met de klankbordgroep om meer te leren over hun benadering en voor tips over hoe zij het aan kunnen pakken. “Als je dit kan bereiken door met elkaar in gesprek te gaan [zoals we in de focusgroepen hebben gedaan MD], dan is dit van grote waarde!” aldus de betreffende deelnemer.

Eerder in ons actieonderzoek tijdens onze gesprekken met gemeente, hulpverlening en politie vertelden betrokkenen dat zij zich geen zorgen maakten over de “sterke en krachtige” sekswerkers van de klankbordgroep, maar de sekswerkers in kwetsbare situaties. Daar lagen ze wakker van, hoe konden ze die bereiken en de helpende hand aanbieden? Vanwege corona en de crisis die daarmee onder sekswerkers uitbrak, namen de (ex)sekswerkers van Seksworks het initiatief om hun collega’s te bellen om ze te voorzien van adviezen en waar mogelijk hulp te bieden. Ook waren er sekswerkers in andere gemeenten die uit zichzelf succesvolle fondsen opzetten (Liberty en DEF) voor hun collega’s in nood en er is een samenwerking ontstaan. Voor de sekswerkers die het moeilijk hadden was deze support van hun collega’s zeer waardevol. Het gaf ze het gevoel dat ze er niet alleen voor stonden, dat anderen aan hun dachten.

Zo zag iedereen dat het kan: sekswerkers zochten contact met hun collega’s die het minder goed getroffen hebben en konden hen een reikende hand aanbieden. De community die zorg draagt voor elkaar. En iedereen voelde dat wij allen deelnemen aan de community; de gemeente, hulpverlening, politie, sekswerkers… de community, dat zijn wij allemaal! Wij zijn trots dat wij daar met het actieonderzoek aan hebben bijgedragen.

4 Conclusie en discussie

Toen wij startten met dit project was dat met in gedachten de vraag: Hoe kunnen we Participatief Actieonderzoek (PAO) inzetten om het stigma op sekswerk op lokaal niveau te verminderen? Uit onze ervaringen, de behaalde successen en de reacties van deelnemers en omstanders blijkt dat Participatief Actieonderzoek een hele sterke methode is om door en met sekswerkers én alle betrokkenen positieve verandering in te zetten!

Met elkaar hebben wij in kaart gebracht welk beleid, initiatieven en regelgeving er spelen in Tilburg rond sekswerk en wie hierbij betrokken zijn. We hebben gekeken welke beelden verschillende betrokkenen hebben met betrekking tot sekswerk en andersom en hierover met elkaar gesproken. We hebben met elkaar gekeken waar de discrepantie ligt tussen de huidige situatie en de gewenste situatie. Met elkaar hebben we gezocht naar oplossingen voor de verschillende thema's die naar voren kwamen en (bijna) allemaal terug te leiden zijn naar destigmatisering van sekswerk.

Wij hebben dit actieonderzoek heel breed ingestoken, waardoor er ook een breed scala aan thema's, oplossingsrichtingen en acties naar voren kwam. Daardoor hebben we deze niet allemaal even grondig en uitgebreid kunnen behandelen of (in detail) uit kunnen werken. Tegelijk zijn wij blij met de brede en soms niet direct voor de hand liggende acties en veranderingen die in gang zijn gezet. Uiteindelijk zullen al deze oplossingen direct of indirect bijdragen aan stigmavermindering. Er is een belangrijke basis gelegd van waaruit wij vertrouwen hebben dat de deelnemers die in de toekomst zelf verder op kunnen pakken.

Uit het actieonderzoek werden zes thema's geïdentificeerd die vaak met elkaar samenhangen en direct of indirect bijdragen aan stigmavermindering van sekswerk. Naast 1) Destigmatisering zijn dat 2) Laagdrempelige hulpverlening; 3) Samenwerken; 4) Klankbordgroep Seksworks; 5) Veilige werkplekken en 6) Laagdrempelige toegang tot politie en gemeente. Door met elkaar oplossingen te verzinnen voor deze thema's werd verandering al in gang gezet en voelen deelnemers zich gemotiveerd en gesterkt om door te zetten. Met in korte tijd veel mooie en concrete resultaten tot gevolg. De klankbordgroep Seksworks is ten tijde van het actieonderzoek letterlijk en figuurlijk gegroeid, net als de samenwerking tussen alle partijen. Er is meer begrip en samenhorigheid ontstaan. Sekswerk en de goede samenwerking in Tilburg kwamen positief in het nieuws. Er is een structureel gezamenlijk spreekuur opgezet. Prostitutie Maatschappelijk Werk Hart voor Brabant kreeg een nieuwe neutrale benaming. Er is gewerkt aan heldere informatie over sekswerk, regelgeving en de verschillende voorzieningen in de vorm van een flyer en de website van Seksworks. Gezamenlijke workshops worden uitgewerkt met sekswerkers, de politie en de gemeente. Bij de politie ontstonden mooie nieuwe initiatieven om de samenwerking tussen de politie en sekswerkers te verbeteren en samen misstanden tegen te kunnen gaan. De eerste stappen voor een non-profit bordeel door en voor sekswerkers zijn gezet. Bovendien hebben de partijen afgesproken regelmatig bij elkaar terug te blijven komen om nieuwe actieplannen uit te werken. Al deze initiatieven samen vormen een stevig fundament voor verdere destigmatisering en samenwerking rond sekswerk in de gemeente Tilburg. Dit zal bijdragen aan de gezonde en veilige sector die alle deelnemers graag zien.

Naast de actieve participatie van sekswerkers, ervaringsdeskundigen en andere betrokkenen heeft dit actieonderzoek een krachtig extra participatief element in zich met een sekswerker in de hoofdrol als actieonderzoeker en facilitator. Dit is van belangrijke meerwaarde in alle aspecten van het onderzoek, van het leggen tot contacten tot de duiding van de data maar ook als interventie op zich. Voor een toekomstig Participatief Actieonderzoek zou het interessant zijn dit element van participatie van sekswerkers nog verder uit te breiden door lokale sekswerkers vanaf het begin van het actieonderzoek te betrekken als medeonderzoeker.

5 Dankwoord

De inspiratie voor dit traject kwam voort uit het participatief onderzoek naar Sekswerk, Stigma en Geweld van PROUD en Soa Aids Nederland uit 2018. Daarom willen wij alle interviewers en anderen die betrokken waren bij dit onderzoek als eerst bedanken. Op naar een toekomst waar sekswerkers als vanzelfsprekend betekenisvol bij onderzoek worden betrokken!

Ruim een jaar geleden begonnen wij het dit avontuur toen wij startten met onze opleiding Participatief Actieonderzoek. Heel veel dank aan Madelon Eelderink, de leukste lerares ooit, voor haar inspirerende verhalen en lessen over actieonderzoek! Dank ook aan onze medecursisten voor het jullie feedback en enthousiasme! Dank ook aan Quirine die samen met ons dit avontuur begon, maar niet af kon maken.

Wij zijn heel blij dat wij de kans kregen om met financiering van het Ministerie van Veiligheid & Justitie de geleerde lessen toe te passen in de praktijk. Dank aan Anna Linmans en Elze Aalbers voor het vertrouwen dat zij in ons hadden.

Zonder aarzelen verwelkomde Hadeline Vorselaars van de Gemeente Tilburg ons met open armen om dit Actieonderzoek in Tilburg uit te voeren. Dit is helemaal niet zo vanzelfsprekend en vereist moed! Tilburg kan een voorbeeld zijn voor andere gemeenten in hoe zij leren, luisteren en samenwerking zoeken met sekswerkers.

Last but not least dank aan alle betrokken: de sekswerkers, ervaringsdeskundigen, klankbordgroep Seksworks, exploitanten, beleidsmakers, gemeenteambtenaren, handhavers, Team Mensenhandel, politie, hulpverleners, Prostitutie Maatschappelijk Werk en de GGD in Tilburg voor hun openheid en vertrouwen dat zij ons gegeven hebben, de creatieve oplossingen die zij bedachten, hun inzet en harde werk, en natuurlijk alle prachtige resultaten die met deze samenwerking bereikt zijn! Wij hebben veel van jullie geleerd. Het was fantastisch om met jullie samen te werken!